

STÚDIUM

Szabó Csongor

Csík megye közigazgatása, 1918–1940 (1.)

Hatalomváltás (1918–1920)

1918 októberére nyilvánvaló lett, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia az első világháborúban vereséget szenvedett. Október 31-én kitört az őszi-ország forradalom, Károlyi Mihály vezetésével új kormány lépett hivatalba, országszerte nemzeti tanácsok alakultak. Csíkszeredában is a városi közigazgatás néhány tagja a Magyar Nemzeti Tanács demokratizálási programját támogatta. 1918. október 26-án tartottak törvényhatósági gyűlést.¹ Ekkor Vákár P. Arthur és társai nyújtottak be indítványt az ország demokratizálása, az állami függetlenség, a gyors békekötés, a magyar határok védelme és biztonságba helyezése érdekében.² Emellett a megyei közállapotokat is bemutatták, kiemelve a lakosság menekülési szándékát, amely az 1916-os emlékek miatt is felerősödött.³ A fegyverletétel és a kormányváltás előtti megyei közigazgatási bizottság 1918. október 21-én ülésezett utoljára, ahol egyházi-iskolai, illetve a spanyolnátha-járvány okozta problémákkal foglalkoztak.⁴ Csík megyében az 1918. november 7-én megalakult Csík Megyei Nemzeti Tanács⁵ kimondta csatlakozását a Magyar Nemzeti Tanácshoz, felhívást intézett nemzetörségek szervezésére, illetve fő feladatául a rend és

1 Törvényhatósági közgyűlés. *Csíki Lapok*, 1918. október 26., 1.

2 Uo.

3 Uo.

4 Az ülést Tolnay Lajos főispán elnökölte, jelen voltak: Fodor Antal, Orbán János, ifj. dr. Pál Gábor, id. Pál Gábor, Szabó György, Bálint Lajos. Közigazgatási bizottsági ülés, *Csíki Lapok*, 1918. október 21., 2. Pár nap múlva a király Tolnay Lajost felmentette, helyébe Sándor Ákost nevezte ki főispánná, aki szintén pár napig töltötte be a tisztséget, az új kormány más főispánt nevezett ki. *Csíki Lapok*, 1918. október 26., 1.

5 Serviciul Județean Harghita a Arhivelor Naționale Române (SJHANR). Fond 318. Dosar 1. Consiliul Național Județean Ciuc (Csík Megyei Nemzeti Tanács), 169. f.

közbiztonság fenntartását nevezte meg.⁶ Ennek értelmében a megye területén a települések többségében nemzetőrsek alakultak, ezek fenntartására azonban elegendő pénzügyi fedezettel nem rendelkeztek, ezért novemberben az alispánt kérték, hogy a Belügyminisztériumnál a finanszírozás érdekében járjon közbe.⁷

A Nemzeti Tanács által felállított nemzet- vagy polgárőrsek a közrendet többnyire sikeresen fenn tudták tartani, emellett ezek szervezték a katonák vasúti hazaszállítását.⁸ Csíkszeredával ellentétben, Gyergyószentmiklóson, a vármegye másik rendezett tanácsú városában november folyamán zavargások törtek ki, a nemzetőrségből kivált vörös gárdák megszállták a vasutat és a postát.⁹ A városban anarchiaszerű állapotok kezdtek kialakulni, a gyergyószentmiklósi Nemzeti Tanács Kolozsvárról próbált segítséget kérni a rend helyreállításához.¹⁰ A kormány a nemzeti tanácsok szervezése mellett a megye közigazgatási apparátusa élén is személyi változást eszközölt, Tolnay Lajos helyett Györgypál Domokos lett Csík vármegye főispánja.¹¹

Ebben az időszakban alakult meg az Erdélyi Román Nemzeti Tanács is, mint az erdélyi románság képviselői szerve. Ugyanakkor a román hadsereg átvette az ellenőrzést a belgrádi katonai konvencióban megállapított demarkációs vonalig terjedő magyarországi területek fölött. Román csapatok november elején jelentek meg Csík megye területén. Először az Úz völgyén keresztül Csíkszentmártonba egy 60 fős kontingens vonult be, majd a Gyimes völgyéből egy román tiszt csoport utazott Csíkszeredán keresztül Csíkszentmártonba.¹² Az első román csapatok Csík vármegyébe 1918. november 12-én Gyergyótölgyes környékére vonultak be 30 fős kontingenssel, amelyet azonban visszarendeltek.¹³ A román hadsereg jelenléte a helyi lakosság aggodalmát váltotta ki, hiszen még élt az 1916-os román betörés emléke, és a helyzet egy újabb potenciális menekülési hullámmal fenyegetett. A Nemzeti Tanács is számolt az idegen katonai megszállással, a csendőrség

6 Uo.

7 Uo. 27. f.

8 Pál Gábor: Emlékeimből. Kézirat. 10.

9 Garda Dezső: Gyergyószentmiklós közelete az első világháború utáni években és az Országos Magyar Párt. *Acta Siculica*, 2012–2013, 381.

10 Uo.

11 Pál: i. m. 11. Györgypál Domokos 1910-től megyei tiszt ügyész, azelőtt országgyűlési képviselő is volt. Endes Miklós: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994, 401.

12 Uo.

13 SJHANR, fond 318, Csík Megyei Nemzeti Tanács, 34. f.

működési kötelességét erre az esetre is előírta.¹⁴ A be-bevonuló romániai csapatok röpcédulákat osztogattak, amelyben a románok egyesülését hirdették. Az ilyen cédulák megjelenését a Nemzeti Tanács jelentette a Belügyminisztériumnak, amely a román csapatokat antantcsapatoknak minősítette, illetve elszállásolásuk és étellemezésük megoldásáról rendelkezett.¹⁵ A román csapatok november 26-án érkeztek Csíkszeredába.¹⁶ Ekkor az 1. számú román vadászrezd, majd december első felében az 5. vadászszázalaj vonult be.¹⁷ A román katonai parancsnokság legelső intézkedése a polgári lakosság fegyverbeszolgáltatási kötelezettségének kihirdetése volt.¹⁸ A csapatok bevonulása után megszorodtak a botozások, a bevonult katonaság a polgári lakosság mozgásszabadságát korlátozta, vasúti utazást csak katonai igazolás bemutatásával engedélyezett, a megyében nőtt az élelmiszerhiány és az infláció is.¹⁹ A magyar polgári közigazgatást azonban a katonai parancsnokság nem mozdította el.²⁰

Gyergyószentmiklóson november 22-én a fegyverraktárt feltörték, kommunista irányultságú mozgalmak erősödtek fel. A városban lövöldözés tört ki, Blénesi Albert helybeli birtokos és egyháztanácsos meghalt a zavargásokban.²¹ A lázadást a marosvásárhelyi nemzetőrség számolta fel. Ugyanekkor a román hadsereg erre a környékre is bevonult. November végéig Szászrégenbe jutottak el, Constantin Prezan tábornok vezetésével Gyergyószentmiklóst is ellenőrizték, december elején pedig be is vonultak.²²

Ezt követően katonai közigazgatás lépett érvénybe, amely mellett a magyar polgári közigazgatás 1919 első felében még hivatalban maradt. A katonai közigazgatás a megye területén több megszorító intézkedést vezetett be. 1919 januárjában a román parancsnokság megtiltotta a szeszes italok árusítását, este 9 órától zárórát rendelt, az utcára csak a parancsnokság által kiadott igazolványokkal lehetett kilépni.²³ Ugyanekkor néhány községi vagyon átvételének terve is felmerült, a borszéki, gyergyószárhegyi és

14 Uo.

15 Pál: i. m. 12.

16 SJHANR, Fond 8., dos. 7., Pál Gábor, 49. f.

17 Pál: i. m. 12.

18 SJHANR, fond 8, dos. 7., 49. f.

19 Uo., 49–50. f.

20 Uo., 50. f.

21 Garda Dezső: *Az Országos Magyar Párt és Gyergyószentmiklós közlélete az 1919–1933 közötti időszakban*. I. kötet. Státus Kiadó, Csíkszereda, 2013, 28–29.

22 Uo.

23 *Csíki Lapok*, 1919. január 12., 3.

gyergyóditrói közbirtokosságok bérbevételével együtt.²⁴ A kelet-magyarországi területeken a közigazgatást a Román Kormányzótanács kezdte megszervezni, így 1919 januárjában tíz megyében prefektúrát tervezett felállítani.²⁵ Ekkor még Csík, Háromszék és Udvarhely megyékben a prefektúrák felállításáról nem döntöttek. Egy sajtóhír arról számolt be, hogy a három megye élére magyar prefektus kerülhet.²⁶ Március elejétől a Kormányzótanács a román impériumot kiterjesztette Csík, Háromszék, Udvarhely, Brassó, Fogaras, Szeben, Hunyad, Kis- és Nagyküüllő, Kolozs, Beszterce, Maros-Torda, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos és Alsó-Fehér megyékre.²⁷ A közigazgatás átvétele azzal járt, hogy az összes tanítónak, tanárnak, bírónak, ügyésznek, ügyvédnek, közjegyzőnek, illetve minden közalkalmazottnak a román államra esküt kellett tennie, ellenkező esetben állásaikat nem tarthatták meg. A Kormányzótanács február 16-i dátummal kihirdette az új közigazgatás néhány alapelvét, amelyek a következők voltak: a virilizmus eltörlése; a tisztviselők román nyelvtudásának megkövetelése (a régi tisztviselőknek egy év türelmi elsajátítási időt adtak); a közigazgatás egésze a romániai 1886. évi 28. törvénycikk alapján való működése.²⁸

Györgypál Domokos főispán a gyergyószentmiklósi tanácsnál vizsgálatot és néhány taggal szemben fegyelmi eljárást indított Élthes Gyula árvaszéki elnök vezetésével, illetve néhány új tisztségviselőt nevezett ki: Orel Dezső lemondott gyergyószentmiklósi polgármester helyébe Todor Bélát nevezte ki, a tiszti főügyész László Dezső lett, főjegyző pedig Csibi Andor.²⁹ Ugyanekkor a megye feletti román katonai ellenőrzés erősödött, a csíkszeredai helyi katonai parancsnokság közölte a magyar tisztviselői karral, hogy rendeleteket csak a nagyszebeni Román Nemzeti Tanács, a nagyszebeni román katonai parancsnokság és a helybeli katonai parancsnokság hozhat.³⁰

A megyei közigazgatási bizottság az őszirózsás forradalom utáni első rendkívüli ülését 1919. január 30-án tartotta.³¹ Az ülésen a román katonai

24 *Csíki Lapok*, 1919. január 12., 3.

25 Maros-Torda, Fogaras, Hunyad, Alsó-Fehér, Torda-Aranyos, Beszterce-Naszód, Szolnok-Doboka, Szeben, Kisküüllő, Nagyküüllő. *Csíki Lapok*, 1919. január 19., 2.

26 *Csíki Lapok*, 1919. január 26., 2.

27 *Csíki Lapok*, 1919. március 9., 2.

28 *Csíki Lapok*, 1919. február 19., 1.

29 *Csíki Lapok*, 1919. január 26., 2.

30 A csíkszeredai katonai parancsnokság vezetője Stroe Belloiu ezredes volt, állomásfőnök Ioan G. Aramă. Ők ellenőrizték a megye ügyeit. *Csíki Lapok*, 1919. január 26., 3.

31 Közigazgatási bizottsági ülés, *Csíki Lapok*, 1919. február 2., 1.

parancsnokság részéről megjelent Ioan Aramă is.³² Györgypál Domokos elnökölt, aki elmondta, hogy a főispáni-kormánybiztosi funkciót kötelességből fogadta el.³³ Az ülésen Pál Gábor felvázolta a megye helyzetét, és az utazási szigorítások enyhítését kérte. A közigazgatási bizottság ezt elfogadta, és kérelemmel fordult a katonai parancsnokszághoz. A parancsnokság rendeletei személyi- és vagyónbiztonsági problémákat okoztak, mert a bevonulás után a román csapatok lefegyverezték a csendőrséget, pénzügyőrséget, erdő- és mezőőri személyzetet.³⁴ Ennek következtében számos magán-személy megsértette a tulajdonjogot, például a gyimesi községekben magán-emberek vágták a fát és adták el a gyáraknak. A Közigazgatási Bizottság kérte a parancsnokságtól, hogy a helyi rendvédelmi szervek fegyvereit adja vissza. Az ülésen Ugron András kormánybiztos is jelen volt, aki a magyar kormány álláspontját ismertette: a megszállás miatt a segélyakciókat és a rekonstrukciós feladatokat az adott területeken kénytelen volt leállítani.³⁵ A bizottság szóvá tette a román hadsereg által elkövetett rekvirálásokat, és kárpótlást kértek.

1919 elején a Kormányzótanács rendeletekkel szabályozta a közigazgatás működését. Az 1. számú rendelettel a közzolgálati hivatalok ideiglenes működését, a törvényalkalmazásokat, a tisztviselők helyzetét és a közigazgatási nyelvhasználatot szabályozták.³⁶ Ideiglenes hatállyal az 1918. október 31. előtt elfogadott törvényeket érvényben hagyták, a közigazgatási tisztviselők a helyükön maradhattak, közigazgatási nyelvként a magyar helyett a románt vezették be. A nyelvhasználatot augusztusban szabályozták újra, az 1868. évi XLIV. törvény alapján, a magyar hivatalos nyelvet a román váltotta fel, illetve azokban a megyékben, ahol a nemzetiségi arány elérte a 20%-ot, lehetővé vált az anyanyelvhasználat a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban. A román nyelv elsajátítására is határidőt írtak ki:

32 Az ülésen részt vettek: Szász Lajos megyei főjegyző, Élthes Gyula árvaszéki elnök és a Csíki Lapok főszerkesztője, Gaál Endre, Végh István József, Tivai Nagy Imre, Kohányi Gyula, Bálint Lajos, Fodor Antal, Wellmann Samu, de Place József vicomte, Révész Gyula, Pál Gábor és Schuster Olivér.

33 *Csíki Lapok*, 1919. február 2., 1.

34 *Csíki Lapok*, 1919. február 2., 2.

35 *Csíki Lapok*, 1919. február 2., 2.

36 *Gazeta Oficială a Consiliului Dirigent (GOCD)*. 1919/6. sz., január 27. 25–26. Vö. Galea, Aurel: *Formarea și activitatea Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria. (2 decembrie 1918 – 10 aprilie 1920)*. Marosvásárhely, Tipomur, 1996, 446–447.

bírók, ügyészek, igazságügyi tisztviselők egy évet, ügyvédek, közjegyzők 6 hónapos türelmi időt kaptak.³⁷

Februárban felmerült, hogy a Kormányzótanács Csík megye élére is prefektust nevez ki. Első jelöltként Silviu Moldovan szászvárosi ügyvéd neve merült fel, aki ezt visszautasította.³⁸ A megyében ekkor hiányoztak a román tisztviselők,³⁹ ezért a Kormányzótanács hajlandó volt magyar prefektust ki nevezni, és 1919. február 3-án Gaál Endrét kérték fel erre a tisztségre, de ő a meglévő megyei főjegyzői állása miatt nem vállalta el. Két héttel később Mihai Dobreanu gyergyószentmiklósi ügyvédet a megye közélelmezési biztosává nevezték ki.⁴⁰ Ez volt az első lépés a román polgári közigazgatás kialakításában, mert a hivatalok teljes átvételéig Dobreanu és a katonai parancsnokság irányította a megyét.

A háború és a megszállás miatt közélelmezési válság alakult ki. A megyei gabonatermelés a lakosság szükségleteit nem tudta kielégíteni, mert a megye békeidőben is behozatalra szorult. A helyzet még akutabbá vált azal, hogy a román hadsereg 1919 májusáig nem állította le a rekvirálásokat. 1918 decemberében Györgypál főispán Pál Gábor főügyészt kérte fel, hogy a Kormányzótanácsnál járjon közbe élelmiszer-behozatalért.⁴¹ 1919 márciusában már több hónapja nem kapott lisztszállítmányt a megye sem a magyar, sem a román kormánytól, miközben Mihai Dobreanu közélelmezési biztos a szabad forgalmat leállította. A román katonák Csíkszereda határait a behozatal előtt lezárták vagy maximálták az árakat, és ez a kereskedelmet ellehetetlenítette.⁴² Március 9-től a közélelmezési biztos és a katonai parancsnokság hozzájárult a kenyér és a burgonya behozatalához. Március 13-án kormánybiztosi rendelet szabályozta a közlekedést: községek között a községi előljárárság, vagy ahol működött, a helyi katonai parancsnokság, járások között a főszolgabíró és a katonai parancsnokság adhatott igazolványt. A vármegye területén a községi előljárárság által kiállított és a főszolgabíró által láttamozott bizonyítvánnyal a főispáni hivatal által kiállított személyazonossági igazolvány alapján a csíkszeredai katonai parancsnokság engedélyezhette a mozgást. A megszállt területeken kívül csak a nagyenyedi I. vadász hadosztály-parancsnokság engedélyével lehetett utazni. Élelmiszereket a vármegye területén belül szabadon lehetett forgalmazni és

37 *Csíki Lapok*, 1919. augusztus 24., 1.

38 Ki a csíki prefektus? *Csíki Lapok*, 1919. február 19., 1.

39 Galea: i. m. 270.

40 *Csíki Lapok*, 1919. február 19., 1.

41 Pál; i. m. 11–13.

42 Györgypál Domokos: A közélelmezés válsága. *Csíki Lapok*. 1919. március 16., 1.

piacra vinni, kívülről beszállítani csak az adott megye közélmezési biztosi és prefektusi engedélyével lehetett.⁴³

Az 1919. március 26-án megtartott közigazgatási bizottsági ülés a megyei közállapotokat tárgyalta.⁴⁴ Szász Lajos megemlítette a román katonai parancsnokság csíkborszovai és csíkszeredai házkutatásait, amikor a katonák magántárgyakat is magukkal vittek. Orbán János az ipari szerszámok rekvirálását sérelmezte, ami a város rekonstrukcióját nehezítette. A parancsnokságtól a közbiztonságra való tekintettel a házkutatások megszüntetését kérték. Schuster Olivér pénzügyigazgató az adóbevételek drasztikus csökkenéséről jelentett. Példának a megye egyik fő adóbevételi forrását képező dohányjövédéki adó csökkenését hozta fel: 1918 februárjában 50 000 korona folyt be csak ebből az adótételből, míg 1919 februárjában összesen 39 korona 50 forint. A megye nem tudott dohányt beszerezni, Dobreanu engedélyére vártak. Pál Gábor a fogházak élelmezési válságát mutatta be, ami társadalmilag volt veszélyes, mert ha a foglyokat nem tudták ellátni, elkerülhetetlen volt a szabadon engedésük. A fenti problémák kezelését a Kormányzótanácstól várták, és ennek érdekében egy tárgyalóbizottságot állítottak fel Veress Sándor, Orbán János és Gaál Endre részvételével, amely közbenjárna Nagyszebenben.⁴⁵

1919. április 1-én a Csík vármegyei románság Gyegyóvárhegyen tartott gyűlést. Ekkor még a Kormányzótanács nem vette át a közigazgatást, bár Silviu Moldovant már januárban ki akarták nevezni a megye prefektusává. A Kormányzótanácshoz Nicolae Comanicu tanfelügyelő intézett kérést, sürgetve, hogy mielőbb vegyék át a közigazgatást.⁴⁶ A csíki románság az április 1–2-án tartott gyűlésen külön közigazgatási egység létrehozását határozta el Gyergyóvárhegy, Salamás, Maroshévíz községekből, és járási köz-

43 Uo.

44 Györgypál Domokos kormánybiztos-főispán elnökle mellett jelen voltak még: Fejér Sándor alispán, Szász Lajos megyei főjegyző, Élthes Gyula árvaszéki elnök, Gaál Endre másodfőjegyző, Veress Sándor tiszti főorvos, Schuster Olivér miniszteri tanácsos-pénzügyigazgató, Kohányi Gyula tanfelügyelő, Végh István József műszaki tanácsos, Wellmann Samu államügyész, Révész Gyula állategészségügyi főfelügyelő, Pál Gábor tiszti főügyész, de Place József vicomte gazdasági felügyelő, Fodor Antal, T. Nagy Imre, Szabó György, Orbán János, Bálint Lajos, Schmidt Frigyes bizottsági tagok. A tagok mellett a román katonai parancsnokság is végig követte az ülést. Közigazgatási bizottsági ülés, *Csíki Lapok*, 1919. március 30., 1.

45 *Csíki Lapok*, 1919. március 30., 1.

46 ANIC (Arhivele Naționale Istorice Centrale) București, fond Consiliul Dirigent, II. Resort Interne, dos. 7/1919. 11-12. f. Vö. Galea: i. m. 270., 385.

pontnak Várhegyet jelölték meg.⁴⁷ Főszolgabírónak Solomon Cotta bélbóri jegyzőt nevezték ki, a közigazgatásban csak a román nyelv használatát akarták biztosítani. A kialakult helyzet miatt a gyergyószentmiklósi járás Várhegy és Salamás községekben a közigazgatási ellenőrzést beszüntette. Ez az akció helyi jelenség volt, nem a Kormányzótanács rendelte el, inkább annak lassúsága miatt léptek a helyi román vezetők. 1918. december – 1919. január között a Kormányzótanács fokozatosan kezdte meg a magyar hivatalok helyébe a román közigazgatás bevezetését. Több megyében román tisztségviselők vették át a főispáni (prefektusi), pénzügyigazgatási, igazságszolgáltatási feladatokat, de 1919. ápriliséig Csík vármegye magyar polgári közigazgatását meghagyták.

Április 22-én Györgypál Domokost hivatalába kéretek.⁴⁸ Valer Neamțiu alezredes, Udvarhely megyei prefektus várta, akit a Kormányzótanács Csík megye prefektusává is kinevezett. Neamțiu Györgypáltól a hivatal átadását kérte, aki a kinevezést törvénytelennek nevezte, ennek alapján pedig az átadást megtagadta. A román prefektus fegyveres beavatkozást kért, ennek következtében Györgypál a hivatalt átadta. Április 24-én az alispáni hivatalt vették át. Neamțiu Fejér Sándor alispánt arra kérte, hogy maradjon hivatalában, nem fog esküt kérni tőle. Fejér a felkérést elutasította, arra hivatkozott, hogy őt már nyugdíjazták, esküt sem fog tenni, hivatalát pedig elhagyta. Fejér mellett az esküt és a szolgálatot szintén megtagadta Szász Lajos főjegyző, alispán-helyettes, Eröss József jegyző, Márton László gyergyószentmiklósi és Sándor Gyula felcsíki főszolgabírók. Élthes Gyula vármegyei árvaszéki elnök és az általa vezetett hivatal szintén így cselekedett, Neamțiu azonban közölte, hogy az árvaszéket nem tekintik politikai hatóságnak, így az ellenőrzést nem vették át, az elnök hivatalában maradhatott.⁴⁹ Ezután a főszolgabíróságok, városi tanácsok, rendőrkapitányi hivatalok, a pénzügyigazgatóság és az állampénztárak átvételére került sor. Április 25-én Ionescu főhadnagy vezetésével a csíkszeredai városi hatóságoknál román katonák jelentek meg, szintén a hivatal átadására szólítva a tisztségviselőket. Ujfalusi Jenő polgármester a hivatal átadását megtagadta, ezt követően hivatkozott a főhadnagy a fegyveres erőre, és ennek következtében a tisztségviselők elhagyták a hivatalt, a városházát pedig fegyveres román katonák őrizték.⁵⁰

Neamțiu mellett Gustav Olteanu lett az alprefektus, a magyar tisztségviselőket esküre szólították fel, amit azok megtagadtak, majd 1919. május 2-án

47 *Csíki Lapok*, 1919. április 13., 2.

48 Román közigazgatás. *Csíki Lapok*, 1919. április 27., 1.

49 Uo.

50 Uo.

délelőtt 11 órakor távoztak a vármegyeházáról, 12-kor pedig a magyar közigazgatás formálisan is megszűnt.⁵¹ Szintén ekkor a felcsíki főszolgabíró-ságot is átvette a prefektus, a csíkszeredai polgármesterséget azonban ideiglenesen visszaadták Ujfalusi Jenőnek.⁵² Május 20-án Iacob Cornea, Fogaras megyei jegyző lett a csíkszépvízi főszolgabíró, szintén aznap Nicolae Comanicu kinevezett román tanfelügyelő és Nicolae Lateş gyergyóvárhegyi görög katolikus tanító, kinevezett segéd-tanfelügyelő a tanfelügyelői hivatalt vették át.⁵³ Május 19–20-án a gyergyószentmiklósi, kászonalcsíki főszolgabíró-ságokat és Gyergyószentmiklós város adminisztrációját foglalták el.⁵⁴ Gyergyószentmiklóson az átvételkor Neamţiu prefektus, Mihai Dobreanu, Emil Precup és Nicolae Lascu főhadnagy jelentek meg. Todor Béla ügyvivő polgármester az átadást megtagadta. A prefektus a rendelkezésre álló karhatalomra hivatkozva jelezte, hogy ha kell, erőszakkal is át fogja venni a városházát. A helyettes polgármester mellett László Dezső tiszti főügyész is elhagyta a hivatalt. A prefektus a többi tisztviselőnek három nap gondolkodási időt hagyott.⁵⁵ Emil Precup lett a polgármester, városi ügyész pedig Mihai Dobreanu.⁵⁶ Neamţiu 1919. júniusáig töltötte be Csík megye prefektusi tisztségét, amikor Gheorghe Dubleşiu vajdahunyadi ügyvéd vette át tőle a tisztséget, és ő Udvarhely prefektusa maradt.⁵⁷

Csíkszereda város adminisztrációjának átvételére 1919. július 3-án került sor. Ekkor a városházánál Vasile Barbier felcsíki főszolgabíró, újonnan kinevezett csíkszeredai polgármester jelent meg, és közölte Ujfalusi Jenő addigi polgármesterrel, hogy helyettes polgármesternek nevezték ki.⁵⁸ Barbier esküt kért a román impériumra és további szolgálatteljesítést. Ujfalusi arra hivatkozva, hogy hivatali és állampolgári esküje alól nem mentették fel, megtagadta a kérést. A polgármestert a többi tisztviselő is követte. Barbier a hivatalt Márton László helyettes polgármestertől vette át Gustav Olteanu alprefektus jelenlétében.⁵⁹ Az esküre való felszólítások július hónapban tovább folytatódtak, Olteanu alprefektus 28-án jelent meg a csíkszeredai törvényszéknél, a járásbírósnál és az államügyészségnél, a magyar tisztvise-

51 A központi közigazgatás átvétele. *Csíki Lapok*, 1919. május 4., 1.

52 Uo.

53 *Csíki Lapok*, 1919. május 25., 1.

54 A közigazgatás további átvétele. *Csíki Lapok*, 1919. június 1., 1.

55 Uo.

56 Garda: Az Országos Magyar Párt és Gyergyószentmiklós közléte... Id. kiad. 31.

57 *Csíki Lapok*, 1919. július 6., 1.

58 Csíkszereda város átvétele. *Csíki Lapok*, 1919. július 6., 1.

59 *Csíki Lapok*, 1919. július 13., 1.

lők azonban neki sem tették le az esküt a román királyra.⁶⁰ Gyergyószentmiklóson a vasút, posta, főszolgabíróság és polgármesteri hivatal átvétele után augusztus első hetében a román hatóságok átvették a járásbírósgot, a városi vagyont, a rendőrséget és az állami főgimnáziumot.⁶¹ A közigazgatás átvétele után az igazságszolgáltatási személyzet cseréje is folyamatosan haladt előre. Dubleşiu prefektus az ügyvédektől is esküt kért, ennek megtagadása után a bíróságok is többségükben román bírókkal működtek.⁶² Gyergyószentmiklóson az ügyvédi kar tagjai közül Novák Albert, Vámos Nándor, Nagy József, Mihai Dobreanu és Emil Precup tették le az esküt.⁶³

Az új prefektus, Dubleşiu, június 12-én jelentést küldött Iuliu Maniunak, a Kormányzótanács elnökének a megyei állapotokról.⁶⁴ Ebben kifejtette, hogy a román és székely lakosság közötti viszony nem változott a korábbihoz képest, a helyi lakosság a román hadsereget és csendőrséget ellenségnek tartja, az újonnan érkezett tisztviselőkhöz is így viszonyulnak. Emellett kijelentette, hogy román részről sem történt közeledés a helyiek felé, a hadsereg és a csendőrség viselkedése provokatív.⁶⁵ Kérte Maniut, hogy értesitse az illetékeseket, hogy ezen változtassanak, ne törhessen ki egy potenciális felkelés. Dubleşiu megjegyezte, hogy az elfojtásra képes kellő számú erővel sem rendelkezik. A megyében állomásozó román rendfenntartói, erőszak-szervezeti egységek létszámát is megállapította: 200 csendőr, 600 önkéntes az Avram Iancu-zászlóaljából és 26 vadász. Ebből 550–600 állandóan a Tusnád–Maroshévíz és Madéfalva–Palánka útvonalon felügyelt az állomásokra és hidakra. Bevethető haderő Csíkszeredában 126 fő, Gyergyószentmiklóson 50 fő és Gyergyóditróban 50 fő volt. A legtöbb községben nem volt állomásozó haderő, példaként felhozta az 5600 lakosú Gyergyóremetét, ahol a legelterjedtebbnek tartotta a bolsevizmust, ahol csak 10 fegyelmezetlen és a kommunizmussal rokonszenvező csendőr volt.⁶⁶ A prefektus emellett felhívta a figyelmet arra, hogy a román szervek elégedetlenek az ellátással, és legalább 2000 fős kontingensre lenne szükség, mivel úgy hallotta a háromszéki parasztoktól, hogy a csíki lakosság nagyszámú fegyverrel rendelke-

60 *Csíki Lapok*, 1919. augusztus 3., 1.

61 *Csíki Lapok*, 1919. augusztus 10., 2.

62 *Csíki Lapok*, 1919. augusztus 17., 2.

63 *Csíki Lapok*, 1919. augusztus 24., 2.

64 ANIC, fond Consiliul Dirigent, II (Resort Interne), dos 7/1919. Vö. Galea: i. m. 271., 385.

65 Uo. 271.

66 Uo.

zik.⁶⁷ A prefektus a megye közbiztonság-védelmi megszervezését hiányosnak tartotta, az élelmezési gondokat is ismertette, emellett a görögkatolikus egyházra támaszkodva híveket akart visszacsalogatni azok köréből, akik a hajdúdorogi görögkatolikus püspökséghez vagy a római katolikusokhoz csatlakoztak, illetve papi személycserét is javasolt azok között, akik nem megfelelően teljesítették „nemzeti hivatásukat”.⁶⁸

Időközben felléptek a régi közigazgatás néhány vezetője ellen. Györgypál Domokost már áprilisban két hétre bebörtönözték, júliusban Szász Lajost és Gaál Endrét tartóztatták le, mert katonai kincstári javakat értékesítettek, amiből a közalkalmazottak javadalmazását próbálták megoldani.⁶⁹ Szabadon engedték őket, de 100 000 korona visszafizetésére kötelezték a volt megyei tisztviselőket.

Az adminisztratív-végrehajtói hatalmat birtokló Kormányzótanács 1919 nyarára többnyire átvette a kelet-magyarországi területek irányítását. A királyi Románia területén az első világháború előestéjén a választójogi reform kérdése merült fel, ami a 19. század második, 20. század első felének az egyik központi kérdése volt a román politikai életben. A világháborús kontextus a politikai jogok szélesítését és a tulajdonviszonyok rendezését még aktuálisabbá tette. Már 1917-ben, Románia nehéz katonai helyzetében általános választójogot és földreformot ígértek. A háború után ezt véghez is vitték, azonban a megnagyobbodott Románia területén nem egységesen került erre sor, hanem regionálisan másképp szabályozták a parlamenti választásokat.⁷⁰ Erdélyben a Kormányzótanács fogadott el választójogi reformot. Nem sokkal a közigazgatási hatalomátvétel után Erdély választási reformjáról tudósított a Csíki Lapok.⁷¹ Csík megye területére 4 képviselői és 2 szenatori helyet írt elő a törvény.

Szeptemberben a megyét érintő újabb átalakítások történtek. Felmerült a megyeszékhelynek Csíkszeredából Gyergyószentmiklósrá való áthelyezése.⁷² Bár máskor is megjelent ez a törekvés, reális megvalósításig nem jutott

67 Uo. 272.

68 Uo.

69 *Csíki Lapok*, 1919. július 20., 2.

70 Csak Besszarábia és az Ó-királyság területei kaptak egyazon választási törvényt.

71 Erdély választási reformja. *Csíki Lapok*, 1919. augusztus 10., 1. A Kormányzótanács általános, egyenlő, titkos és községenkénti szavazást akart bevezetni.

72 *Csíki Lapok*, 1919. szeptember 14., 1. A megye gyergyói részének különválása felmerült a magyar impérium alatt, önállósodási törekvéseket Orel Dezső polgármester is támogatott. Garda: Az Országos Magyar Párt és Gyergyószentmiklós közléte... Id. kiad. 57–58. A 20-as évek elején még egy rövid ideig felmerült a megyei központ

a továbbiakban sem. Barbier csíkszeredai polgármester is ennek valóságát nyilatkozott.⁷³ Ennél mélyrehatóbb volt az igazságszolgáltatás átalakítása: a csíkszentmártoni járásbírószéket megszüntették (ezzel a megyében a csíkszeredai és gyergyószentmiklósi maradt), a csíkszeredai törvényszék sem működött tovább, hanem Csík, Háromszék és Brassó megyéknek egy közös törvényszéket hoztak létre Brassó székhellyel.⁷⁴ A járásbírószékek számítottak ezen túl az elsőfokú, a törvényszék a másodfokú igazságszolgáltatási szintnek. A brassói törvényszék elnöke esküre szólította fel az ott dolgozókat, de a nélkül is kérte a további törvényszéki és ügyészségi szolgálatteljesítést. A brassói törvényszék elnöke október elején vette át a csíkszeredai törvényszéket, a járásbírószéket és az ügyészséget, a régi bírók közül csak Szébeny Gerő gyergyószentmiklósi járásbíró teljesített további szolgálatot.⁷⁵ Szintén ekkor az állampénztárat is átvették.⁷⁶ A három megyének közös gazdasági felügyelőt neveztek ki de Place József vicomte személyében, aki esküt is tett.⁷⁷ November elején a helyi katonai parancsnokság a csíkszeredai kereskedőket és iparosokat arra kötelezte, hogy legkésőbb november 10-ig cégtáblaikat elsősorban román felirattal lássák el.⁷⁸

November elején Románia területére választásokat írtak ki, ezt a kelet-magyarországi vármegyékben a Kormányzótanács szervezte meg. November 2-án képviselő-, november 7-én szenátorválasztásokat tartottak. A Csík megyei kerületekben tényleges választásokra nem került sor, ellenjelölt nélkül a Kormányzótanács által elfogadott jelöltek kaptak mandátumot: Aurel Esca a csíkszeredai, Emil Precup a karcfalvi, Octavian Tăslăuanu a gyergyótölgyesi, Ürmösi Maurer Béla a gyergyószentmiklósi kerületben.⁷⁹

Közigazgatási konszolidáció. A liberális kormányzás időszaka (1920–1926)

1920 elején személyi változások történtek a városi vezetőségekben, Csíkszereda polgármestere Iuliu Florea főhadnagy lett, Gheorghe Urdea

Gyergyószentmiklósról helyezésére, amit már a román hatalom valósíthatott volna meg, ebből azonban nem lett semmi. Uo. 67.

73 *Csíki Lapok*, 1919. szeptember 28., 1.

74 *Csíki Lapok*, 1919. szeptember 14., 1.

75 *Csíki Lapok*, 1919. október 12., 1.

76 *Csíki Lapok*, 1919. október 5., 1.

77 *Csíki Lapok*, 1919. szeptember 21., 2.

78 *Csíki Lapok*, 1919. november 2., 1.

79 *Csíki Lapok*, 1919. október 26., 1.

brassói ügyvéd a megye alprefektusi, Sorbán István a csíki főszolgabírói, Iuliu Pop pedig a csíkszeredai rendőrfőnöki tisztséget foglalta el. Január 1-től a Kormányzótanács kivonta forgalomból a magyar bélyegeket.⁸⁰ Március elején közölték az 1920/858. számú központi rendőr-igazgatósági rendeletet, amely előírta, hogy azoknak a városi lakosoknak, akik 1914 előtt nem szereztek illetőséget az adott településen, távozniuk kell, illetve azok távozását is előírta, akik nem tettek hűségesküt és nem Csíkszeredában születtek.⁸¹ Határidőnek április 1-ét jelölték ki. Kivételt két kategória képezett: azok a tisztviselők, akik megszakítás nélkül 15 éve a városban éltek és ingatlan vagyonnal rendelkeztek, illetve azok, akik a Kormányzótanácstól tartózkodási engedélyt kaptak. A rendőrség fellebbezési lehetőséget nem adott, és a tárgyalási opciót is kizárta.⁸² Ez a rendelet főként a magyar közigazgatási tisztviselők számára volt diszkriminatív, ugyanis sokan nem a megyéből származtak, más helyről költöztek oda, miután szolgálati kinevezést kaptak. Ezután az érintett, többnyire tanügyi és igazságügyi alkalmazottakat kiutasították.⁸³

A hatalomváltási folyamatban 1920. március–áprilisától változás történt. Az 1919. novemberi választások következtében az erdélyi Román Nemzeti Párt, az ó-királyságbeli Parasztpárt és Nicolae Iorga Nemzeti Pártja egy Parlamenti Blokk elnevezésű koalíciós kormányt alakított, a miniszterelnök pedig az erdélyi Román Nemzeti Párt egyik vezető politikusa, Alexandru Vaida-Voievod lett. A mezőgazdasági miniszteri posztot Ion Mihalache, a Parasztpárt vezetője kapta, aki 1920 márciusában radikális földreform-tervezettel állt elő. A kormány agrárreformtervei és Nicolae Lupu belügyminiszter tevékenysége az ó-királyságbeli, jelentős befolyással rendelkező politikai erők, a Nemzeti Liberális Párt és a Konzervatív Párt nemtetszését váltotta ki. A király 1920. március 13-án új kormányt nevezett ki Alexandru Averescu tábornok vezetésével. Az Averescu-kormány legelső intézkedései közé tartozott a regionális végrehajtói szervek működésének megszüntetése. A Kormányzótanács működését 1920. április 2-től megszüntették.⁸⁴ Az új kormány prefektuscseréket is végrehajtott, Gheorghe

80 *Csíki Lapok*, 1920. február 8., 1.

81 *Csíki Lapok*, 1920. március 14., 3.

82 Uo.

83 Nagy Imre ügyvéd, Nagy Margit, Székely Rezső, Fejér Emil, Tőke György, Máté Endre államügyész, Fazekas Gyula, Kuna Géza, Gaál Aladár, Berze Árpád törvényszéki bírók. Kitelepülők. *Csíki Lapok*, 1919. március 28.

84 Scurtu, Ioan (ed.): *Istoria românilor*. Vol. VIII. *România întregită (1918-1940)*. Ed. Enciclopedică, București, 2003, 249–250.

Dubleșiut Hunyad megye prefektusává nevezte ki, helyette Csík megye élére Alexandru Vasu Arad megyei ügyvéd került.⁸⁵ A városi polgármesterek egyelőre helyükön maradtak. 1920. június 1-től történt csere, Csíkszereda polgármestere Aurel Țețu lett, Iuliu Florea addigi csíkszeredai polgármester Gyergyószentmiklós élére került.⁸⁶

A közigazgatási hatalomátvétel 1920 júniusában lett teljes, amikor június 2-án Vasu prefektus elrendelte a vármegyei árvaszék átvételét.⁸⁷ A prefektus azonnali esküt kért az árvaszéki tisztviselőktől, azonban Botár Béla árvaszéki ülnök, Pál Gábor árvaszéki ügyész, Mihály Lajos jegyző, Fülöp Alajos irodaigazgató, Csiszér Károly és Pongrácz Etelka irodai segédtiszték és Pongrácz Emma díjnok hivatalukat elhagyták, Csiszér Imre, Domokos Sándor árvaszéki ülnökök, Hamari Margit díjnok, Szabó Balázs és Ábrahám András hivatalszolgák az esküt letették. Az árvaszék új elnöke Sófalvi József lett.⁸⁸

A trianoni békeszerződés aláírása után nemzetközi jogi szempontból is tisztázódott a helyzet. A román kormány 1920 júliusában az új kontextusra is hivatkozva eskütelre szólította fel a magyar tisztviselőket július 29-i határidővel,⁸⁹ amelyet először augusztus 15-re halasztottak.⁹⁰ A szolgálatra jelentkezést augusztus 3-i határidővel szabták meg, azonban még szeptemberben sem kezdeményezett semmit az új román megyei vezetés. Ekkor Szász Lajos volt alispánhelyettes és Élthes Gyula volt árvaszéki elnök felkeresték Alexandru Vasu prefektust, aki az eskü le nem tételét azzal magyarázta, hogy a kormány arra még utasítást nem adott, addig pedig ő sem léphetett az ügyben.⁹¹ Októberben az Udvarhely megyei tisztviselőket visszahehelyezték állásukba, Szász és Élthes újra felkeresték a prefektust, aki azzal magyarázta a helyzetet, mivel Csíkban a közigazgatási állások be vannak töltve, eltér az udvarhelyi eljárástól. Ennek cáfolatául Szász megemlített pár üres állást, mint Botár Béla árvaszéki ülnök posztja, Mihály Lajos jegyző helye, illetve az alispáni/alprefektusi és gyergyói főszolgabírói állások.⁹²

85 Új prefekt. *Csiki Lapok*, 1920. április 18., 2.

86 *Csiki Lapok*, 1920. június 6., 4.

87 A vármegyei árvaszék átvétele. *Csiki Lapok*, 1920. június 6., 2.

88 *Csiki Lapok*, 1920. június 13., 2.

89 *Csiki Lapok*, 1920. július 25., 1.

90 *Csiki Lapok*, 1920. augusztus 8., 2.

91 A tisztviselők elhelyezése. Vasu prefekt nyilatkozata. *Csiki Lapok*, 1920. szeptember 19., 1.

92 Visszavették az udvarhelyi közigazgatási tisztviselőket. Vasu prefekt nyilatkozata a csíki tisztviselőkről. *Csiki Lapok*, 1920. október 31., 2.

1921. februári hír szerint a szolgálatra jelentkezett tisztviselők listáját a minisztériumhoz sem küldték be.⁹³

1920 augusztusában a csíki közéleti bizottság ellen hűtlen kezelés miatt bűnvádi eljárást kezdeményezett a brassói törvényszék (tagjai: Gheorghe Urdea volt alprefektus, Nicolae Comaniciu tanfelügyelő, volt sajtócenzor és Alexandru Vladone számvevőségi főnök).⁹⁴ A Csíki Lapok augusztus 15-én foglalkozott a kérdéssel. A cenzúra alatt nem tudott érdemben tájékoztatni a közéleti bizottság állapotokról, mivel Nicolae Comaniciu volt a lap cenzora és egyben a közéleti bizottság tagja is, aki bármilyen témába vágó cikket törölt. A közéleti bizottság ezek szerint ritkán, és akkor is drágán adta a lakosságnak az élelmiszert, magánembereknek nem engedélyezett árusítást, ezzel pedig monopóliumot tartott fenn magának.⁹⁵

A volt magyar tisztviselők⁹⁶ többször próbáltak közbenjárni a prefektusnál, Gaál Endre vezetésével egy küldöttség azt kérte Vasu prefektustól, hogy járjon közbe a csíkszeredai törvényszék ügyében,⁹⁷ vagy az alispáni állás betöltése miatt. Vasu az utóbbi kérdésben ismertette a kormány hajlandóságát, hogy románul tudó magyar nemzetiségűt nevezzen ki erre a posztra.⁹⁸

A konszolidáció időszerűvé tette Románia közigazgatási beosztásának véglegesítését. Ez egy többéves hosszú folyamat volt, 1921-től kezdve születtek tervek, jelentek meg sajtóhírek az erdélyi megyehatárokról. Először

93 Ki a felelős a magyar tisztviselők ügyéért? *Csíki Lapok*, 1921. február 6., 1.

94 Bűnvádi eljárás a csíki közéleti bizottság ellen. *Csíki Lapok*, 1920. augusztus 8., 1.

95 Közéleti bizottság. *Csíki Lapok*, 1920. augusztus 15., 1.

96 Nagyrészt a közigazgatásból való elmozdítás után a Csíki Magánjavakhoz vonult vissza, és annak ügyintézésében vett részt. 1920 elejétől a fennálló viszonyok, illetve a törvényhatósági bizottság működési szünete miatt a Magánjavak ügyeit egy húszfős ellenőrző bizottság intézte. 1920. január 12-én tartottak ülést, amelyen jelen voltak: Fejér Sándor elnök, Kovács János bizottsági jegyző, Nagy Béni bizottsági előadó, továbbá a csíki részek képviselőiben Kovács Albert, Incze Domokos, Karda Mihály, Dombi János, Antal Áron, Györgypál Domokos, Orbán János, Becze Imre, Tompos János, a gyergyói részekről Benke Antal, Gaál Miklós, Baricz Ferenc, Ferencz Kálmán, Csibi Alajos, Gaál Alajos, Márton Lajos. A Magánjavakat akkor Fodor Antal igazgatótanács elnök, Gaál Endre igazgató, Dájbukáth Jakab főszámvevő és Kovács Gyárfás ügyész vezették. Az 1920. január 12-i ülésen új igazgatótanácsot választottak. Györgypál Domokos lett az elnök, Szász Lajos a jegyző, Kovács Albert az ügyész. Tagok: Bartalis Ágoston, Gaál Endre, T. Nagy Imre, Ujfalusi Jenő (Csík), Kiss Antal, Gaál Alajos, Benke Antal, László Dezső (Gyergyó). A magánjavakról. *Csíki Lapok*, 1920. január 18., 1.

97 A csíkszeredai törvényszék visszahelyezése. *Csíki Lapok*, 1921. január 1., 1.

98 Az alispáni állás betöltése. *Csíki Lapok*, 1921. január 1., 2.

1921 folyamán a választási rendszer miatt vált aktuálissá, ugyanis a körzet-beosztások a megyék új határainak kialakításával járhattak. Tervként 300–400 ezres megyék létrehozása merült fel.⁹⁹ Eszerint Maros-Torda vármegye Felső-Maros megyévé alakult volna, amelyhez Aranyos-Tordától 36 000 lakossal a marosludasi járást, Csík megyétől Gyergyóvárhegy, Gyergyóhodos (Ditró része) és Salamás községeket, Kis-Küküllő vármegyétől további 6, Kolozstól 11 községet csatoltak volna. Ezzel 262 000 lakosú, román többségű megye alakult volna ki. Csík, Háromszék és Udvarhely vármegyék megszűntek volna, egyesítésükkel, Csíkszereda székhellyel Felső-Olt néven új közigazgatási egység jött volna létre. Háromszéki községek kerültek volna Brassó megyéhez, Udvarhelytől a keresztúri járás az új Küküllő megyéhez, Csík megyétől a gyergyótölgyesi járás és a gyimesi községek Bákó és Neamț megyékhez. Az így tervezett Felső-Olt megyének 253 000 lakosa lett volna. Emellett 5–6 megyéből álló régiók kialakítása is szóba került, Felső-Maros, Hunyad, Szeben, Brassó, Felső-Olt, Küküllő és Fehér alkotott volna egy ilyen közigazgatási egységet. Ez a tervezett átalakítás Csík megyének a tölgyesi járás elvétele miatt kezdettől sérelmes volt, ugyanis a Csíki Magánjavak területének többsége erre a területre esett. A prefektus szerint a közigazgatási reform ekkor még csak kezdeti stádiumban volt.¹⁰⁰ Júniusban Constantin Bucșan nyilatkozatára építve egy másik beosztási terv is felmerült, mely szerint két székely megyét hoztak volna létre, az egyiket Háromszék és Csík alkotná, a másikat Udvarhely kiegészülve Nagy-Küküllő kőhalmi, Kis-Küküllő erzsébetvárosi és Maros-Torda nyárádszeredai járásával.¹⁰¹ Mellettük még egy harmadik magyar többségű megye alakult volna Nagykároly székhellyel (Szatmár nyugati és Bihar északi részéből) és két, körülbelül félig magyar megyével is számoltak (Maros-Torda és Kolozs).

A még hivatalban maradt magyar tisztviselők cseréje 1921 áprilisában is folytatódott, 1921. április 1-től a kormány 10 erdélyi pénzügyigazgatót nyugdíjba küldött, helyükbe Ó-Romániából jöttek új kinevezett tisztviselők. Csíkszeredában Schuster Olivér pénzügyigazgatót Ion Vasile Baltă váltotta fel.¹⁰²

Ekkor a kormány újabb közigazgatási átalakítást hajtott végre, az addig működő regionális államtitkárságok helyett igazgatóságokat (direktorátusokat) hozott létre, és a volt magyarországi vármegyék közül Brassó, Szeben, Fogaras és Arad megyéket Bukarest alá rendelte. Erdélyben Kolozsvár

99 A megyék új beosztása. *Csíki Lapok*, 1921. március 13., 2.

100 A vármegyék új beosztása. *Csíki Lapok*, 1921. március 20., 2.

101 A vármegyék új beosztása. *Csíki Lapok*, 1921. június 19., 1.

102 Új pénzügyigazgatók. *Csíki Lapok*, 1921. április 3.

székhellyel alakult meg egy főigazgatóság. Iderendelték Alsó-Fehér, Bihar, Beszterce-Naszód, Csík, Kolozs, Hunyad, Máramaros, Maros-Torda, Szolnok-Doboka, Kis- és Nagyküküllő, Udvarhely, Szilágy, Szatmár, Háromszék, Torda-Aranyos megyéket. A kolozsvári főigazgatóság átvette az Erdély, Bánát és Partiumra kiterjedő rendőrigazgatósági ügyeket, a bukaresti belügyi államtitkárság jogkörébe tartozott a teljes volt magyarországi területek költségvetése és számvitele.¹⁰³

Júniusban Petru Groza erdélyi miniszter érkezett Csíkszeredába, a prefektussal a közigazgatásról egyeztetett, a Csík megyei magyarság helyzetéről Pál Gábort hallgatta meg. A miniszter megígérte a csíkszeredai törvényszék és a csíkszentmártoni járásbírószék visszaállítását.¹⁰⁴

1921. július 20-án a kormány elfogadta a földreformot, amely a Csíki Magánjavak tulajdonait kisajátította, szemben a hasonló státusú naszódi és karánsebesi határőrezredek vagyonával, amelyek nem kerültek ugyanazon elbírálás alá.¹⁰⁵ A kormány az állami centralizáció jegyében a pénzügyi közigazgatás terén is átalakításokat hajtott végre, a régi állampénztárakat megszüntették, megyei szinten városi és kerületi adóhivatalokat hoztak létre, Csík megye területén Csíkszeredában és Gyergyószentmiklóson alakultak városi, Csíksomlyó, Csíkszépvíz, Csíkszentmárton, Gyergyótölgyes és Gyergyóditró központokkal kerületi adóhivatalok.¹⁰⁶

1921 novemberében az alprefektusi tisztség betöltését is megoldotta a kormány, Dobay Gábor személyében magyar nemzetiségű személy foglalta el a pozíciót. November 13-án a megyei jegyzők mellett a főszolgabírószágok nevében Sorbán István felcsiki főszolgabíró, a vármegyei tisztviselők nevében Sófalvi József megyei aljegyző keresték fel az új alispánt, és a tisztviselői megélhetési feltételek biztosítását, a magas adók orvoslását, a felekezeti tanítók fizetését, valamint a fegyveres túlkapások megszüntetését kérték.¹⁰⁷

1922 elején az Averescu-kormányt leváltották, és rövid időre Take Ionescu konzervatív párti politikust bízták meg új kabinet felállításával. A megye életére ez csupán annyiban volt hatással, hogy a kormányváltás miatt Alexandru Vasu lemondott prefektusi tisztségéről, helyébe Leo Scridont – volt Beszterce megyei törvényhatósági jegyzőt és volt besztercei alispánt – nevezték ki.¹⁰⁸ Gyergyószentmiklóson Iuliu Florea addigi polgármester he-

103 Új közigazgatási beosztás. *Csíki Lapok*, 1921. április 24., 1.

104 Groza erdélyi miniszter Csíkszeredán. *Csíki Lapok*, 1921. június 13., 1–2.

105 Az agrártörvény a vármegyei magánjavak ellen. *Csíki Lapok*, 1921. szeptember 4., 1.

106 *Csíki Lapok*, 1921. szeptember 18., 2.

107 Községi jegyzők az új alispánnál. *Csíki Lapok*, 1921. szeptember 20., 1.

108 Új prefektus. *Csíki Lapok*, 1922. január 1., 1.

lyébe január 8-án Nicu Saingheorghet nevezte ki Dobay Gábor.¹⁰⁹ Florea tisztségének az átadását megtagadta, de a gyergyószentmiklósi polgárság sem értett egyet a döntéssel. Az újabb kormányváltás miatt (1922. január 19.), nem így alakult a helyzet. Sem Scridon, sem az új gyergyószentmiklósi polgármester nem vehette át hivatalát. Újabb kormányt a Nemzeti Liberális Párt alakított, és a megye élére új prefektusnak Erneyei Árpád sepsiszentgyörgyi gazdasági felügyelőt, Ghica herceg volt gazdasági intézőjét nevezték ki.¹¹⁰ Az új kormány az alprefektusi tisztségnél is személyi változásokat akart, Dobay Gábort fegyelmi okok miatt Sorbán István felcsiki főszolgabíróval akarta helyettesíteni. Sorbán helyébe Țețu csíkszeredai polgármester került volna, az ő helyébe pedig Nicolae Oprea.¹¹¹ Dobayt rövid időre elmozdították, ideiglenesen Sorbán látta el az alprefektusi teendőket, Csíkszereda vezetése azonban a helyén maradt.¹¹² 1923-ban Kováts helyett Bíró József vette át a polgármester-helyettesi tisztséget, Victor Faroga városi főjegyző lett.¹¹³

Iuliu Floreát februárban a kormány visszahelyezte gyergyószentmiklósi polgármesteri tisztségébe.¹¹⁴ 1922. március 5-ére parlamenti választásokat írtak ki, a kormány megakadályozta a Magyar Szövetség jelöltjeinek indulását a megyében. Január-február közepéig a cenzúra nem működött, a választási időszakban Erneyei prefektus vezette be azt újra, aki időközben lemondott hivataláról.¹¹⁵ A jelöltállítás akadályozása miatt Csík megyében csak liberális párti jelöltek nyertek mandátumot: Ștefan Bogdan bukaresti tanár a csíkszeredai, Erneyei Árpád volt prefektus a gyergyószentmiklósi, Ioan Cristea közigazgató a tölgyesi kerületben. A szenátori mandátumot is Bogdan nyerte el, ezért a csíkszeredai képviselőségről lemondott, így itt pótválasztást írtak ki.¹¹⁶ Erneyei prefektusi helyére Vasile Cloaje megyei titkár került.¹¹⁷ A megbízás ellenére a prefektusi tisztség betöltése tisztázatlan

109 Egy 83 éves polgármester. *Csíki Lapok*, 1922. január 15., 1.

110 *Csíki Lapok*, 1922. január 29., 4. Feltételezhetően Dimitrie Ghicáról van szó.

111 *Csíki Lapok*, 1922. február 5., 2-3.

112 1922-ben a csíkszeredai polgármesteri hivatalt Aurel Țețu polgármester, Kováts Endre polgármester-helyettes, Albert István főszámvevő, Bálint Károly pénztárnok, adóhivatali főnök, Csibi Károly ellenőr, Victor Faroga aljegyző, Dávid Árpád adóhivatali tiszviselő, Bíró Sándor városgazda vezette. SJHANR, fond 240, Primăria orașului Miercurea Ciuc (Csíkszereda város polgármesteri hivatala), 278. dos.

113 Városunk jövő évi költségvetése. *Csíki Lapok*, 1923. december 16., 1.

114 *Csíki Lapok*, 1922. február 19., 2.

115 *Csíki Lapok*, 1922. március 5., 2.

116 A csíki választások eredménye. *Csíki Lapok*, 1922. március 12., 1.

117 *Csíki Lapok*, 1922. március 12., 3.

volt,¹¹⁸ szeptemberig hivatalosan nem töltötték be, addig Cloaje megbízottként ideiglenesen látta el ezt a feladatot. Augusztus 31-én Dumitru Spătaru nevezték ki.¹¹⁹ Az új prefektus Ștefan Bogdan képviselővel érkezett Csíkszeredába, fogadta őt Sorbán István megbízott alispán, Izidor Vlad görögkatolikus lelkész, Balogh Géza, a Csíki Takarékpénztár igazgatója és a csíki kaszinó elnöke, a Magyar Szövetség nevében pedig Pál Gábor. Az új prefektus október 25-én 400%-os pótdadót vetett ki a megyére kulturális és adminisztratív költségek fedezésére.¹²⁰ A tételeknél külön indoklást is közöltek: a pótdadó kivetését azzal indokolták, hogy a megyének nincs saját vagyona, hanem évenkénti állami szubvencióval képes csak működni.

1923 elején egy belügyminisztériumi vizsgálat után Aurel Țețu polgármestert Csíkszereda éléről leváltották, helyette Dumitru Manț munkásbiztosítási főorvost neveztek ki. A leváltás megakadályozása érdekében Balogh Géza vezérigazgató, Izidor Vlad lelkész, Nagy Béni ügyvéd, Octavian Bărbat szesznyakereskedő és Daradics Félix ügyvéd próbált intézkedni.¹²¹ A döntés érvényben maradt, január 11-én az új polgármestert beiktatták hivatalába.¹²² 1923-ban a Csíki Magánjavak vagyonát ténylegesen is elvették. Március 26-án kezdték az ingó és ingatlan vagyonok államosítását, ekkor egy négytagú bizottság jelent meg az igazgatóságnál,¹²³ akik áprilisig a pénztárat, az értékpapirokat, a betéteket, a magánkötvényeket és a levéltár kivételével az összes ingóságot átvették, majd áprilisban az ingatlanokat is. A Magánjavak addig a tisztviselői fizetéseket és nyugdíjakat folyósította, illetve segélyeket nyújtott a csíkszeredai polgári leányiskolának és az árvaháznak.¹²⁴ Április közepén a román nyelv nem ismerete miatt több, még hivatalban maradt magyar tisztviselőt is elmozdítottak állásukból, így Sófalvi

118 Csíkvármegye új prefektje. *Csíki Lapok*, 1922. március 19., 2.

119 Spătaru prefekt beiktatása. *Csíki Lapok*, 1922. szeptember 10., 1.

120 GOCJ 1925/21. sz., 1. Négyszáz százalékos pótdadó. *Csíki Lapok*, 1922. október 29., 1. A vármegyeház javítására 150 000 lej; a megye telefonvonalainak felszerelése, rendbentartása 10 000 lej; központi hivatalok leltárállományának kiegészítése és felszerelése 60 000 lej; községek postaközlekedése 10 000 lej; a főispáni hivatalnak pénzszekrény 10 000 lej; a megye tulajdonát képező közlekedési eszközök megszerzése, javíttatása 350 000 lej; segély templom- és iskolaépítésre 300 000 lej; népkönyvtárak létesítése 100 000 lej; köztisztviselők részére felállítandó szanatórium 100 000 lej; rendelkezési alap hitelnyújtásra 110 000. Összesen 1 millió 200 000 lej.

121 Csíkszereda város polgármesterének elmozdítása. *Csíki Lapok*, 1923. január 7., 1.

122 *Csíki Lapok*, 1923. január 14., 2.

123 Tagjai George Baiulescu, Ion Timoc, David Petrescu és Dumitru Spătaru prefektus. A magánjavak átvétele. *Csíki Lapok*, 1923. április 1., 2.

124 Uo.

József megyei aljegyzőt, Farkas Imre számvevőségi vezetőt, Csiszér Károly, Lakatos Izra és Thiry János megyei számvevőket, Eröss József és Minier Lajos járási szolgabírókat.¹²⁵ Gyergyószentmiklóson 1923 áprilisában ugyanezen okból Dombi János főjegyzőt, Lőrincz Károly jogtanácsost, Kémenes József pénztárost és Török Tamás ellenőrt bocsátották el.¹²⁶

Négy év után, 1923 májusában visszaállították a csíkszeredai és sepsiszentgyörgyi törvényszékeket.¹²⁷ Az intézményeket május 28-án avatták az igazságügyi miniszter jelenlétében, a törvényszék elnöke Vasile Apostolescu lett.¹²⁸ A pénzügyigazgatóságnál vezetőcsere történt, I. V. Baltă addigi igazgató helyére Constantin Popiceanu volt dorohoi-i igazgató került. A sajtó Baltáról elismerően írt, mint aki a magyar tisztviselőket nem bocsátotta el.¹²⁹

1924 elején polgármestercsere történt Csíkszereda élén, Dumitru Manț helyett egy 1923. december 31-i rendelettel Nicolae Opreát nevezték ki.¹³⁰ Az alpolgármesteri széket továbbra is Bíró József foglalta el. További személyi változások történtek a megyei prefektúránál, Spătar helyébe Florea gyergyószentmiklósi polgármester került. Az új prefektust 1924. április 24-én iktatták be hivatalába, ahol megjelentek Szöcs Géza szenátor¹³¹, Ștefan Bogdan, Ioan Cristea és Erneyi Árpád képviselők.¹³² Júniustól az alprefektusi tisztséget Joe German töltötte be, Dobay Gábor visszahelyezett alprefektus közigazgatási tanácsos lett a belügyminisztériumnál.¹³³ Florea prefektusi kinevezésével a gyergyószentmiklósi polgármesteri széket otthagya, helyette nem neveztek ki mást, az előjárói teendőket apósa,

125 Az állam hivatalos nyelvének újabb áldozatai. *Csíki Lapok*, 1923. január 15., 1. Az év folyamán Dobay Gábor, időközben visszahelyezett alprefektus Pál Dénes madéfalvi, Székely Lajos tusnádi és Kovács Gábor gyimesbükki jegyzőket a román nyelv nem megfelelő ismerete miatt állásukból felmentette. *Csíki Lapok*, 1923. június 3., 2. Júliusban György Elek csíkmadarasi és Czibalmos Imre gyergyóhollói jegyzők kerültek hasonló helyzetbe. *Csíki Lapok*, 1923. július 22., 1.

126 Garda: Az Országos Magyar Párt és Gyergyószentmiklós közléte... Id. kiad. 47–48.

127 A rendelet a Monitorul Oficial 1923. május 5-i 26. számában jelent meg. *Csíki Lapok*, 1923. május 13., 2.

128 A csíkszeredai törvényszék ünnepélyes felavatása. *Csíki Lapok*, 1923. június 3., 1.

129 *Csíki Lapok*, 1923. november 25., 1.

130 Polgármester változás városunkban. *Csíki Lapok*, 1924. január 27., 1.

131 Szöcs Géza, a gyergyószentmiklósi állami gimnázium igazgatója 1923-tól töltötte be Csík megye szenátori mandátumát. Jósika Samu halála után időközi szenátorválasztást írtak ki, ahol a kormányzó Liberális Párt jelöltjeként és segítségével Szöcs Görög Joachim, a Magyar Párt jelöltje előtt végzett.

132 Az új főispán. *Csíki Lapok*, 1924. április 13., 1.

133 *Csíki Lapok*, 1924. június 1., 2.

Partenie Crișan intézte.¹³⁴ Ezzel Florea a város feletti ellenőrzést is megtartotta. 1925-ben Peter Iulian közigazgatási főfelügyelő vizsgálatot indított a városi ügyintézés ellenőrzésére, és abban több rendellenességet találtak.¹³⁵ Crișan a pénzkezelési és az adminisztrációs ügyeket szabályellenesen közvetlenül a prefektúrához terjesztette fel, az alprefektúra megkerülésével. A közigazgatási rendelkezéseknek megfelelően a rendezett tanácsú városi ügyeket az alprefektusi hivatal kellett hogy rendezze, Florea azonban úgy rendelkezett, hogy minden gyergyószentmiklósi ügyet hozzá terjesszenek fel, Gheorghe Guiman központi referenst, főszolgabírókat pedig utasította minden vizsgálat mellőzésére.¹³⁶ A Iulian-féle vizsgálat megállapította, hogy 1921-től a városban nem vezettek leltárt, a városi vagyont nem vették át hivatalosan, így nem volt átlátható és számonkérhető. A vizsgálat idején Gheorghe Dănescu városi számvevő távozott Gyergyószentmiklóról.¹³⁷

Az új prefektus összehívta a megyei közigazgatási bizottságot, amelyhez hasonló szerv 1919 márciusától nem ülésezett. A hatalomváltás utáni első ülést 1924. június 28-án tartották.¹³⁸ Abban az évben a közigazgatási bizottság négyszer ülésezett. A november 29-i ülésen havi rendszerességgel minden második szombaton üléseket terveztek tartani.¹³⁹

Szócs Géza szenátor halálával 1925 áprilisában újabb időközi választásokat írtak ki Csík megyében. A kormánypárt jelöltje Iuliu Florea prefektus lett, aki ezért hivataláról lemondott, és április első két hetében ideiglenesen delegált prefektusként Joe German alispán töltötte be a tisztséget,¹⁴⁰ a vá-

134 *Csíki Lapok*, 1925. július 19., 1.

135 Közigazgatási bizottsági ülés. *Csíki Lapok*, 1925. július 19., 1.

136 *Csíki Lapok*, 1925. július 19., 1.

137 Garda: Az Országos Magyar Párt és Gyergyószentmiklós közléte... Id. kiad. 110–111.

138 A bizottság tagjai Iuliu Florea prefektus, Joe German alprefektus, Aurel Oțetea megyei főjegyző, Valeriu Oțetea megyei főügyész-jogtanácsos, Veress Sándor megyei főorvos, Vogel Jakab megyei főállatorvos, Csiszér Imre árvaszéki elnök, Lungu vezető ügyész, Popiceanu pénzügyigazgató, Nicolae Comanicu megyei tanfelügyelő, Szántó államépítészeti főnök, Dumitrescu gazdasági felügyelő lettek. Mellettük ki-nevezett tagok lettek Fanu Stănescu fűrészgár-tulajdonos, Balogh Géza, a Csíki Takarékpénztár igazgatója, Alexandru Vasu ügyvéd, volt prefektus, Senensieb Jakab fakereskedő, Mihai Dobreanu, volt megyei közvélelmezési biztos, Aurel Țețu, volt csikszeredai polgármester, Szini Lajos, a Székely Szó gyergyószentmiklósi hetilap főszerkesztője, Aurel Niculescu kereskedő és Ligeti Arnold bútorgyári igazgató. Csíkvármegye közigazgatási bizottsága. *Csíki Lapok*, 1924. július 13., 2.

139 *Csíki Lapok*, 1924. december 7., 2.

140 *Csíki Lapok*, 1925. április 5., 3.

lasztások idejére Peter Iulian lett a prefektus,¹⁴¹ hivatalos kinevezést azonban Constantin Handra, az osztrák-magyar hadsereg volt őrnagya kapott.¹⁴² Iulian felügyeletével a szenátorválasztások „lebonyolítására” került sor, több visszaéléssel Florea szerzett mandátumot Gyárfás Elemér, a Magyar Párt jelöltjével szemben.

Az új prefektus vezetésével 1925. július 13-án tartottak közigazgatási bizottsági ülést.¹⁴³ Ekkor mutatták be a Iulian vezette városi tanácsi vizsgálatokat, Csíkszeredában rendben találták a városi igazgatást, Gyergyószentmiklósra vonatkozóan a fent említett rendellenességeket állapították meg. A prefektus jelentette, hogy Gyergyószentmiklós élére új városvezető került Ion Ciucă személyében.¹⁴⁴ A Iulian-féle vizsgálat a belügyminiszternél Handra és German eltávolítását is javasolta, azok „gyanús” megyei kapcsolatai miatt.¹⁴⁵

Az 1922-től kormányon lévő Nemzeti Liberális Párt az országegyesítéshez szükséges új alkotmányt 1923-ban fogadta el. A közigazgatási egységesítés 1925-ig nem történt meg, Nagy-Románia régiói eltérő közigazgatási jogi rendelkezés alá estek, így Besszarábia és az Ó-királyság a régi Románia, Bukovina az osztrák, Erdély¹⁴⁶ a magyar közigazgatási berendezkedésnek felelt meg. A területgyarapodás utáni egységes közigazgatási törvényt 1925. június 13-án fogadták el.¹⁴⁷ A törvény első cikkelye szerint Románia területe közigazgatási szempontból megyékből, a megyék pedig községekből álltak. A községeknek két típusuk volt, vidéki/falusi és városi.¹⁴⁸ A vidéki községet egy vagy több falu alkotta. A községek és a megyék saját ügyeiket intézték a választott, jog szerinti és női tanácstagokból alkotott tanácsok révén, a helyhatóság feje a polgármester volt, a megye irányítója pedig a prefektus. A fontosabb közigazgatási egységekben, így például a városokban és a megyékben a kormány befolyása erős volt, mivel a polgármestert a belügyminiszter nevezte

141 *Csíki Lapok*, 1925. április 19., 3.

142 *Csíki Lapok*, 1925. május 3., 2.

143 Közigazgatási bizottsági ülés. *Csíki Lapok*, 1925. július 19., 1. Jelen voltak: Constantin Handra prefektus, Joe German alprefektus, Artemiu Boeriu gyergyószentmiklósi görög katolikus kanonok, Gergely Viktor gyimesbükki görög katolikus főesperes, Emil Precup, ügyvéd, a Nemzeti Párt megyei elnöke Alexandru Vasu, Aurel Țețu, Aurel Niculescu, Balogh Géza, Ligeti Arnold, Veress Sándor, Vogel Jakab, Dumitrescu, Nicolae Lateș segédtanfelügyelő, Valeriu Oțetea megyei ügyész.

144 *Csíki Lapok*, 1925. július 19., 1.

145 Állítólag túl közeli viszonyba kerültek a megyei magyar elittel. Uo.

146 Ezalatt a volt kelet-magyarországi területek egésze (a jelenkori Erdély) értendő.

147 Monitorul Oficial, 1925/128.sz. 1925. június 14., 6850–6893.

148 „Comunele sunt rurale și urbane”. 2. cikkely. M.O., 1925/128, 6850.

ki a tanácsstagok által jelölt három tag közül, a prefektus pedig kormányhivatalnok volt, mivel a mindenkori végrehajtói hatalom nevezte ki.¹⁴⁹ A községi tanácsok kezdeményező, tanácskozási és határozati joggal rendelkeztek a községeket érintő ügyekben.¹⁵⁰ A törvény szerint helyi érdekeltségű ügyeknek számítottak az elemi és az inasoktatás, a vallásügy, közegészségügy, az állattenyésztési és állategészségügyi intézmények, köz- és magánépítkezések, műemlékek védelme, a költségvetés szerkesztése, kölcsönök felvétele.¹⁵¹ A megyehatárok átalakítását októberben királyi rendelet szabályozta.¹⁵²

A törvény elfogadása a helyhatósági választások kiírását is aktuálisabbá tette, azonban a kormány hónapokig halasztotta. Az új közigazgatási törvény Csík megye határait is érintette, több területet is más megyékhez csatoltak. Sajtóhírek szerint Handra prefektus és German alprefektus Bukarestben próbált – sikertelenül – közbenjárni a prefektusi értekezleten. A tölgyesi járást teljesen Neamț megyéhez, illetve Salamás, Galócás és Gyergyóvárhegy községeket Maros megyéhez csatolták.¹⁵³ A közigazgatási törvény a megyei területi átrendezésekkel 1926. január 1-től lépett érvénybe.

1925 végén a csíkszeredai városi tanácsnál Aurel Oțetea megyei jegyző vezetésével vizsgálatot tartottak, és több rendellenességre bukkantak. Ennek következtében Nicolae Oprea lemondott.¹⁵⁴ A kifogásolt intézkedések között a tisztviselőknek juttatott újévi segély; Oprea által a homoródfürdői értekezletre elköltött 8400 lejnyi útiköltség (itt a Székelyudvarhely–Csíkszereda vasútvonal megépítéséről tárgyaltak); a bukaresti utakra felvett és elköltött 15 000 lejes tétel is szerepelt. Oprea mentegetőzött, hogy mindezen tételek a megye érdekében történt kijáráások költségei voltak, például erdővagyon megszerzése további fejlesztésekre, és politikai ellenfelei aknamunkájára hivatkozva magyarázta távozását.¹⁵⁵ Oprea lemondása után a közigazgatási választások nyomán létrejövő városi tanács megalakításáig újabb polgármestert nem neveztek ki Csíkszereda élére, ebben az időszakban Bíró József addigi polgármester-helyettes ideiglenesen vette át a városvezetői tevékenységet.

149 A törvény 15. cikkelye kimondta, hogy a prefektus a központi hatalom képviselője.

150 Deutsek Géza: Kit, miért és hogyan választunk? Az új közigazgatási törvény ismertetése, különös tekintettel a községi és megyei választásokra. *Újság*, 1925. október 3., 2.

151 *Újság*, 1925. október 3., 2.

152 Monitorul Oficial, 1925/220. 1925. október 7. Vö. Nagy Lajos: *A kisebbségek alkotmányjogi helyzete Nagyromániában*. Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Rt., Kolozsvár, 1944, 178.

153 Befejezett tény a tölgyesi járás lekapcsolása. *Csiki Lapok*, 1925. október 4., 1.

154 *Csiki Lapok*, 1925. december 6., 2.

155 Oprea válasza. *Csiki Lapok*, 1925. december 13., 1.